

- Ruiz, R. (2010). 'Reorienting language-as-resource'. In: J.E. Petrovic (red.). *International perspectives on bilingual education: Policy, practice, and controversy*. Charlotte NC: Information Age, p. 155-172.
- Pluijm, M. van der (2020). 'At Home in Language. Design and evaluation of a partnership program for teachers with lower-educated parents in support of child language development'. Online raadpleegbaar op: https://www.hogeschoolrotterdam.nl/contentassets/2d097e5aeac4f93abac6359205f0167/145656-martine-van-der-pluijm_pdf.pdf.

Ronde 7

Steven Delarue (a) & Heleen Rijckaert (b)
(a) Onderwijscentrum Gent
(b) Nederlandse Taalunie
Contact: hrijckaert@taalunie.org

OKAN/ISK en daarna... Uitdagingen en aanbevelingen voor de doorstroom van nieuwkomersleerlingen naar het vervolgonderwijs

1. Inleiding

Scholen in Nederland en Vlaanderen krijgen elk jaar te maken met anderstalige nieuwkomers die in het onderwijs instromen. Recent zijn die aantallen zelfs exponentieel gestegen. Zo waren er in Nederland in 2021 14.500 leerlingen die nieuwkomersonderwijs volgden, in 2022 26.800 en begin 2023 al 32.500. In Vlaanderen steeg het aantal nieuwkomersleerlingen tussen 2017 en begin 2023 van 2.000 naar ruim 8.000 leerlingen.

Nederland en Vlaanderen organiseren de opvang van anderstalige nieuwkomers tussen 12 en 18 jaar op een vergelijkbare manier. Leerlingen die nieuw zijn in het land en het Nederlands onvoldoende beheersen, worden in eerste instantie opgevangen in nieuwkomersklassen. In Vlaanderen worden deze klassen 'Onthaalonderwijs voor Anderstalige Nieuwkomers' (OKAN) genoemd, en in Nederland 'Internationale Schakelklas' (ISK).

Deze leerlingen stromen, na de opvang in nieuwkomersklassen, door naar het vervolgonderwijs. Al deze leerlingen hebben recht op onderwijs, maar deze groei – in

combinatie met het lerarentekort – brengt zowel voor het beleid als voor (vervolg) scholen een aantal uitdagingen met zich mee. Want hoe geef je nieuwkomersleerlingen de beste start in het Nederlandstalige onderwijs en welke begeleiding is er gedurende het vervolg van de schoolloopbaan nog nodig?

Op die vragen zocht het Algemeen Secretariaat van de Taalunie, samen met een Nederlands-Vlaamse werkgroep van experts, een antwoord. Daarvoor werden tien scholen bezocht en werd gesproken met heel wat betrokkenen bij het nieuwkomersonderwijs, om uiteindelijk tot zes aanbevelingen te komen. De focus werd daarbij gelegd op de doorstroom van nieuwkomersleerlingen naar het vervolgonderwijs. Daaruit ontstond de adviestekst ‘OKAN/ISK en daarna’, die in de zomer van 2023 gepubliceerd werd. Gelukkig bleek uit de bezoeken en gesprekken dat er al heel wat voorbeelden van werkende aanpakken te vinden zijn. Daarom kregen deze goede praktijkvoorbeelden een prominente plek in de publicatie.

2. Uitdagingen bij de doorstroom van nieuwkomersleerlingen naar het vervolgonderwijs

Nadat leerlingen één tot twee jaar les hebben gevolgd in OKAN of de ISK, is het de bedoeling dat ze doorstromen naar vervolgonderwijs dat aansluit bij hun competenties, ambities en interesses. Aangezien leerlingen op het moment van doorstroom nog volop in hun taalontwikkeling van het Nederlands zitten en vanuit het ‘veilige bad’ van het nieuwkomersonderwijs in een voor hen nieuwe omgeving terecht komen, is het van belang dat zowel het nieuwkomers- als het vervolgonderwijs hen hierin zo goed mogelijk ondersteunen, bij die overstap en in hun verdere schoolloopbaan.

Uit de gesprekken die zijn gevoerd met leerkrachten, leerlingen, directies, vervolgschoolcoaches en andere betrokkenen, bleek dat scholen heel wat inspanningen leveren om leerlingen zo goed mogelijk te begeleiden, maar dat ze hierbij nog regelmatig tegen uitdagingen aanlopen. Zo ontbreekt bij vervolgscholen vaak nog het besef dat zij een belangrijke rol spelen in de verdere ontwikkeling van leerlingen uit het nieuwkomersonderwijs om een succesvolle schoolloopbaan voor hen te garanderen. Scholen hebben een verantwoordelijkheid richting leerlingen om hen zo goed mogelijk te begeleiden, ook in een reguliere klas, en daarvoor is soms maatwerk en extra ondersteuning nodig. Scholen die nieuwkomersonderwijs aanbieden, zijn vaak bereid (en in Vlaanderen ook verplicht) om expertise over passende ondersteuning te delen, maar daarvoor is goed contact tussen scholen nodig. Op dit moment is het nieuwkomersonderwijs nog te vaak een apart eiland waarmee reguliere leerkrachten weinig bekend zijn.

Een andere, veelgenoemde uitdaging is dat de manier waarop de doorstroom van leerlingen aangepakt wordt, per school verschilt. Het gaat dan aan de ene kant om de

oriëntering van leerlingen op het meest passende vervolgonderwijs, maar ook om de manier waarop de overdracht van informatie plaatsvindt tussen de scholen, en de mate waarin leerlingen worden voorbereid op wat hen te wachten staat op de nieuwe school.

Ook na de doorstroom is passende begeleiding van leerlingen essentieel, maar dat is niet in alle scholen even goed geregeld. Zo zijn er scholen die meteen in hoge mate zelfredzaamheid van de leerling verwachten of ervan uitgaan dat hun Nederlands al op hetzelfde niveau is als dat van klasgenoten. De verwachtingen van leerkrachten in het vervolgonderwijs komen soms niet overeen met wat realistisch is voor een leerling die pas één of twee jaar Nederlandstalig onderwijs heeft gevolgd. Dat is vaak te herleiden naar onvoldoende kennis over tweedetaalverwerving en taalontwikkelen lesgeven.

Daar komt nog bij dat er voor het vervolgonderwijs te weinig passende kaders voor de opvang van nieuwkomers zijn. De doelen en leerlijnen die in het OKAN- of ISK-onderwijs gebruikt worden, worden in het vervolgonderwijs niet overgenomen. En de kaders die daar gebruikt worden, houden over het algemeen geen rekening met leerlingen die het Nederlands nog aan het leren zijn.

3. Aanbevelingen om de doorstroom soepeler te laten verlopen

Naast deze uitdagingen kwamen er tijdens de gesprekken gelukkig ook heel wat oplossingen en goed werkende aanpakken ter sprake. Op basis daarvan zijn zes aanbevelingen geformuleerd om de doorstroom van leerlingen naar het vervolgonderwijs te vergemakkelijken.

3.1 Zorg voor gedeelde verantwoordelijkheid en tweerichtingsverkeer

Het nieuwkomers- en vervolgonderwijs zijn samen verantwoordelijk voor de beste opvang en begeleiding van nieuwkomersleerlingen. Contact en afstemming tussen beide onderwijsvormen is daarom essentieel. Zo kan er ook expertise-uitwisseling en structurele samenwerking tot stand komen. Daarnaast is het van belang dat scholen die nieuwkomersleerlingen ontvangen een doordacht (taal)beleid hebben, waarin opgenomen is welke ondersteuning leerlingen kunnen krijgen. Voor leerlingen en leraren is het verder prettig om bij een vast aanspreekpunt terecht te kunnen wanneer zij vragen hebben.

3.2 Zet in op ontwikkelingsgerichte beeldvorming en doorlopende monitoring

Tijdens het OKAN- of ISK-onderwijs wordt de leerling in beeld gebracht. Daarbij is het belangrijk om verder te kijken dan taalvaardigheid en een zo gedetailleerd mogelijk dossier op te bouwen, waarin ook andere competenties, interesses en de persoonlijkheid van de leerling aan bod komen. Op basis daarvan kan, samen met de leerling

en ouders/begeleiders, passend vervolgonderwijs gekozen worden. De vervolgschool bouwt idealiter voort op het dossier van de leerling en monitort zo diens vooruitgang. Terugkoppeling en overleg met de nieuwkomersschool blijft ook na de doorstroom van belang.

3.3 Veranker de criteria voor een warme overdracht

Naast het opsturen van informatie via een dossier is een warme overdracht tussen de nieuwkomers- en de vervolgschool aan te bevelen. Er zijn criteria nodig waaraan zo'n overdracht zou moeten voldoen om alle leerlingen gelijke kansen te bieden. Een warme overdracht, bijvoorbeeld in de vorm van een startgesprek met alle betrokken partijen, is niet alleen waardevol voor de schoolcarrière van de leerling, maar ook voor de samenwerking tussen scholen.

3.4 Bied maatwerk in het vervolgonderwijs

Scholen beschikken bij voorkeur over een taalbeleid met afspraken die alle leerlingen ten goede komen. Voor nieuwkomersleerlingen kan deze basisondersteuning nog aangevuld worden met maatregelen die aansluiten bij hun specifieke behoeften. Ook in het onderwijsaanbod is flexibiliteit mogelijk, bijvoorbeeld door het vervangen van bepaalde (taal)vakken.

3.5 Professionaliseer elke leraar op het gebied van tweedetaalverwerving en taalontwikkelen lesgeven

Om leraren voor te bereiden op de talige diversiteit die tegenwoordig een realiteit is in elke klas, is het cruciaal om alle leraren-in-opleiding handvatten te bieden voor de omgang met meertalige leerlingen. Concreet betekent dat dat er in elke opleiding aandacht wordt besteed aan (a) het proces van (tweede)taalverwerving, (b) de omgang met meertaligheid en (c) taalontwikkelen lesgeven. Ook voor ervaren leerkrachten is het belangrijk dat zij zich rond deze thema's kunnen bijscholen.

3.6 Zet in op meer onderzoek naar en ondersteuning voor nieuwkomers in het vervolgonderwijs

Om wetenschappelijk onderbouwd beleid te kunnen uittekenen, is meer onderzoek nodig, onder meer naar de schoolloopbaan van nieuwkomersleerlingen, en naar de effectiviteit van diverse vormen van taalondersteuning en van de huidige organisatie van het nieuwkomersonderwijs. Daarnaast is de praktijk gebaat bij meer ondersteuning vanuit de overheid, zowel financieel als inhoudelijk, in de vorm van passende doelen en kaders.

4. En nu?

Om invulling te kunnen geven aan de zes aanbevelingen die hierboven zijn beschreven, zijn acties vanuit verschillende actoren nodig, zoals beleidsmakers, lerarenopleidingen, schoolbesturen en -directies en onderzoekers. Die acties zijn beschreven in de publicatie en tijdens de sessie gaan we graag verder in gesprek over de implicaties van de aanbevelingen.

Referenties

Rijckaert, H. & L. Wulftange (2023). 'OKAN/ISK en daarna. Aanbevelingen voor de doorstroom van nieuwkomersleerlingen naar het vervolgonderwijs in Nederland en Vlaanderen'. Den Haag: Nederlandse Taalunie.

Ronde 8

Johanna van der Borden & Mieke Lafleur
Hogeschool Utrecht
Contact: johanna.vanderborden@hu.nl
mieke.lafleur@hu.nl

Didactisch handelen in de meertalige klas

1. Inleiding

Het aantal meertalige leerlingen in de reguliere klas neemt nog steeds toe. Dat betekent dat docenten Nederlands steeds vaker les geven aan leerlingen die het Nederlands niet als thuistaal hebben.

Onder 'meertalige leerlingen' verstaan we niet alleen leerlingen die het Nederlands als tweede taal moeten leren (NT2-leerders), maar ook de leerlingen die naast het Nederlands taalvarianten zoals dialect, sociolect of straattaal gebruiken (Nederlof 2018). Al deze leerlingen hebben een andere thuistaal dan de Nederlandse taal zoals die op school gebruikt wordt.

Docenten zien meertalige klassen vaak nog als een last, terwijl recent onderzoek laat zien dat meertaligheid juist een meerwaarde kan hebben. Er is sprake van een nieuwe, positievere visie op meertaligheid (Van Beuningen & Polišíenská 2019). Het toestaan van de thuistaal blijkt een gunstig effect op het leren van het Nederlands te kunnen